

Տարածակի խմբագրություն
ԱՆՈՒՆԴԱՆ

839.82

U-41

ԿՆՈՒՑ ՀԱՄՍՈՒՆ

ԿՆՈՒՑԻ =

ՀԱՆԿԵՐՈՒՄ

(Համառ. լուսաք.)

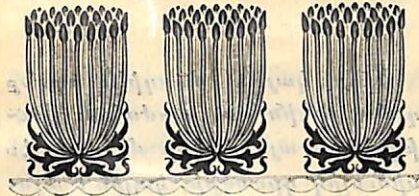
839.82
U-41

30 JUL 2013

5138

03 AUG 2005

02 NOV 2009

ԿՆԵՆՔԻ ՃԵՆԿԵՐՈՒՄ

(Լուսարան.)

Ռուսաստանի ինչպէս զաւարտներում, նոյնպէս և մայրաքաղաքներում բաւական ազմուկ հանեց և ծայրայեղ, տարբեր քըննադատութիւնների, կարծիքների արժանացաւ Համսունի այս վերջին պիէսը: Կոյրանակու, է. Բ.-ի, Ս. Կարլո՛ովսկու, Ի.-ի և այլոց քննադատութիւնները քիչ չեն օգնել մեզ այս պիէսի ուսումնասիրութեան ժամանակ, թէև վերջի վերջոյ առանձնապէս և ոչ մէկի հետ, այդ քննադատներից, համաձայնել մինք չը կարողացանք:

9717-71

Եթէ կային մարդիկ, որոնք
գտնում էին մեծ արժանաւորու-
թիւններ այս պիէսի մէջ, որպէս
սիմօլիկ գրեւծքի, կային և այն-
պիսիներ, որոնք չը ժխտելով
պիէսի արժանաւորութիւնները,
որպէս միջակ գրեւծքի, ոչ մի
սիմօլ չէին տեսնում նրա մէջ:

Այլ է մեր կարծիքը:

Յուսալով, որ մեզ պիտի յա-
ջողի մօտ ապագայում լոյս ըն-
ծայելու մի քանի այն պիէսներին
ուսումնասիրութիւնները, որոնք
աչքի են ընկնում Թիֆլիսի Հա-
յոց Դրամատիկական Ընկերու-
թեան, դերասանական խմբի,
ներկայ թատերաշրջանի ռէպեր-
տուարի մէջ, այս անգամ մենք
բաւականանում ենք տալով
ճիշտի մանկրա-ի այս համառօտ
լուսարանութիւնը, թէ՛ ինչպէս
ենք մենք հասկանում և բացա-
տրում այդ պիէսը:

Երգչուհի, գեղեցկուհի Իլիա-
նան, որ արտիստական մեծ տուր-
նէ է կատարել ու թագաժառանգ-

նւրի և իշխանների հետ ընթրել,
դռնելով իր կեանքի գարունը ու-
կուն, դարձել է ֆրու Հիլէ—
կմախքացած, հարուստ ծերունի
Հիլէի կինը:

Սիրոյ, գգւանքի, ջերմութեան
կարօտ ֆրու Հիլէն յագեցնում է
կամ աւելի ճիշտ է ասել, ուզում
է յագեցնել իր այդ կարօտը մի
կեղտոտ անձնաւորութեան, մի
սրիկայ՝ Ալէքսանդր Բլիւմէնշէ-
նի և իր կենակցութիւնով: Բլիւ-
մէնշէնին նա տալիս է անուղ-
ղակի ճանապարհներով նիւթա-
կան օգնութիւն և լիայփայլում է,
յուսալով զէթ սրա մէջ գտնել
մի քիչ ջերմութիւն... Բայց հան-
գամանքները փոխւում են, Ա-
լէքսանդրը նշանւում է հարուստ
Նորմանի աղջկայ՝ Ֆրէօկէն Նոր-
մանի հետ և պատրաստւում է
Արգենտինա ճանապարհելու,
ուր նրան պաշտօն է խոստացել
նաբօք Բաստը: Մերունի Հիլէի
ծննդեան 70-ամեակի առթիւ
Բաստը, Բլիւմէնշէնը և մի լէյ-
տենանտ հրաւիրւում են Ֆրուի

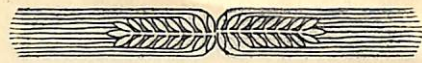

կողմից, այստեղ պարզուամ է, որ ֆրու Հիլէի առաջնորդում, թէև շատ կարճատև, բայց եղել է Բաստի հետ մօտ յարաբերութեան մէջ: Նոյն խմբին և Փրէօկէն Նորմանին, մենք պատահում ենք և հիւրանոցի շքեղ համարներից մէկում, ուր սրանք բոլորը Բաստի հրաւերով եկել են Արգենտինայից բերած նրա հազազիւտ իրերը տեֆնելու: Այս հիւրանոցում է նւագում Չայկովսկու տաղանդաւոր արտայայտիչ Փրէդրիկսէնը, որ մի ժամանակ յայտնի երգչուհի Իւլիանային է դաշնակցել: Միակ մարդը, որ առայժմ խօսակցում է ֆրուի հետ այն ժամանակ, երբ բոլորն էլ մի կողմ քաշւած, Փրէօկէն Նորմանին են շրջապատել ու երկընդրադում: Փրու Հիլէն, որ սաստիկ նախանձ է զգում զէպի ֆրէօկէն Նորմանը, օգտւելով բուպէական միայնակութիւնից, ոյժով բռնում է վերջինիս ձեռքը, մօտեցնում Բաստի բերած օձի արկղին և բացում: Աղմկի վրայ

ներս են թափւում և խանգարում ֆրու Հիլէի հրէշաւոր մըտադրութեան իրագործումը: Օձը խայթում է միայն Բաստին, որին հիւանդանոց են տանում: Հիլէի տանը լուր է ստացւում, որ Բաստը վախճանւել է հիւանդանոցում: Այստեղ, ֆրու Հիլէի տանը հնավաճառ Հիւլէսէնը տաճկական ծխափողի առթիւ ծագած վիճաբանութեան ժամանակ, Փրէօկէն Նորմանի ներկայութեամբ դիմազուրկ է անում Բիւմէնշէնին, որից յետոյ Փրէօկէն Նորմանը թողնում և վերջնականապէս հեռանում է: Լէյտենանտ Լիւնումը, որ մինչ այդ, կարծես, յոյս ունէր Փրէօկէնի ուշադրութեանն արժանանալու, երբ տեսնում է, որ նա թողնելով Բիւմէնշէնին, մի ակնաբեկ անգամ չըձգեց իր վրայ—սա էլ զնում ինքնասպանութիւն է գործում: Ալէքսանդրը սրիկայաբար սպառնալիքներ կարդալով ֆրու Հիլէին, վերցնում է թանկագին ծխափողը և փողերը ու հեռա-

նում նրանից: Քալիս է Ֆրէդ-
րիկսէնը խոստացած զգեստները
տանելու. սա Ֆրուի նախկին ար-
ւեստակիցն է: Ֆրէդրիկսէնն էլ
հակառակ Ֆրուի թախանձանք-
ներին՝ մի քիչ մնալ իր հետ, թող-
նում ու հեռանում է: Ֆրուն
մնում է մենակ, մինչև որ գալիս
է Նեդրը (լոկ կենդանականը) բե-
րելով Ֆրուի համար ինքն իրեն և
Բաստի վերջին ողջոյնը: Ահա
այս է պիէսի համառօտ բովանդա-
կութիւնը, կամ աւելի ճիշտ է ա-
սել, մեր ստացած ընդհանուր
տպաւորութիւնն ընթերցման ժա-
մանակ:

... «Իսկ այժմ ամեն մի քայլա-
փոխում ևս աւելի ու աւելի եմ
ստորանում, աւելի ու աւելի եմ
ողորմելի դառնում»... ստում է
Ֆրու Հիլէն:

— «...Ուրախ ծիծաղեցէք և մի
յուսահատուէք: Տարիների հետ
մենք բոլորս էլ ընկնում ենք...»
պատասխանում է նրան նաբօր
Բաստը:

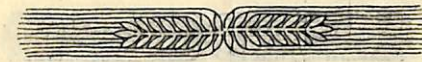
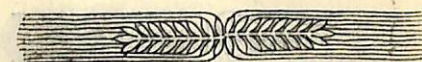
Երբ մենք տուաջին անգամ կար-

գացինք պիէսը, մեզ թւաց, որ Բաս-
տի այս խօսքերն են առիթ աւել
Համսունին ներկայ աշխատու-
թիւնը հրապարակ հանել: Բայց
մի քիչ մեզ էլ, ինչպէս և շատե-
րին տարօրինակ թւաց, — «Տարի-
ների հետ մենք բոլորս էլ ընկ-
նում ենք»... Այո, ճիշտ է և այդ
մենք բոլորս էլ գիտենք: Եւ մի-
թէ մի այսպիսի պարզ ճշմար-
տութիւն ասելու համար անհրա-
ժեշտ էր նաբօր Բաստին բերել
տալ Արգինտինայից և մի ահա-
գին էլ պիէս գրել: Վերջապէս
միթէ արեւստի նպատակը ճշ-
մարտութիւններ ասելն է:

Ում չէ յայտնի, որ ով սկսել է
վատ, նա վատ էլ կը վերջացնի:

Ինչ մի սուանձին բան կայ
նրանում, որ նախկին երգչուհի
Իւլիանան, յայտնի թագուհի Իւ-
լիանան, այսօր հարուստ ծերունի
Հիլէի կինն է, որն այժմ այդպէս
ամուր ուզում է պահել իր վեր-
ջին սիրածին-սիրեկանին, որով-
հետև դիտէ, որ հետեւալը աւե-
լի լաւը չի լինելու և նրա հետ

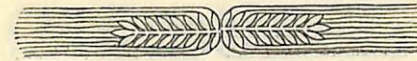
ինքն էլ աւելի և աւելի է ընկնելու: Այո, ինչ մի առանձին հետաքրքիր բան կայ այս բոլորում: Ձգացինք, որ այսպէս շարունակելով, մենք պիտոյ կարող ենք այնպէս քարուքանդ անել, որ քար քարի վրայ չը մնայ. փակեցինք և դէն ձգեցինք, բայց իսկոյն աչքներին ընկաւ հեղինակի անունը՝ «Կնուտ Համսուն» ոչ, մշտածեցինք: Այսպէս թէ այնպէս Համսունն է և ոչ մի հիմք չունինք ենթադրելու, որ նա կատակել կամ տարօրինակութիւն է արել: Եւ երբ աւելի խորը սկսեցինք նայել, այն ժամանակ միայն տեսանք ուզեցինք թէ ինչ երկու խոշոր խնդիրներ է դրել իր առաջ Համսունը և որքան արեւատորէն նրանց լուծել:

1) Ոսկին—որ առաջ է բերել ժամանակակից հասարակարգը և նրա ոտնդծած պոռնիկ համայնակենցաղը և 2) այն անբացատրելի ոյժը, որին ենթակայ ենք բոլորս, այն թուրը, որ կախուած է բոլորիս գլխին—ճակատագիրը:

Նախ առաջինի մասին: Ծնորհիւ ժամանակակից բուրժուական հասարակարգի ստեղծւած պոռնիկ համայնակենցաղի, օրօրի վրայ մենք հեռանում, բաժանում ենք մայր բնութիւնից, երկնքից, արևից...

Ահա այս պայմաններն են, որոնց Համսունը անւանել է «Կնուտի մանկիկ»: Տիրապետող ոյժը ոսկին է: Նա է, որ վաճառել է տալիս ամեն ինչ, նրանով է, որ ձեռք է բերում ամեն ինչ: Փաղաքշանք, սէր, արեւտ, կին... Բոլորը դրա թաթերի, ճանկերի մէջ է: Անսահման է այդ ճանկերի ոյժը... Բայց մի բան կայ միայն, որ չէ տալիս ոսկին, մի բան կայ, որ վեր է նրա ոյժից—հոգու անդորրութիւնը.. խաղաղութիւնը... երջանկութիւնը: Այդ երջանկութիւնը մեր մէջ է, մեր և բնութեան մէջ եղած կապի մօտիկութեան մէջ. իսկ ոսկին, նրա ստեղծած պայմանները, գալիս են մեզ հեռացնելու, դալիս են խանդարելու այդ կապը:

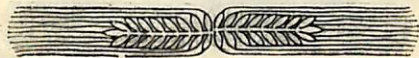
Սիրալը բարախող, սիրոյ, գգւանքի, փաղաքշանքի, ջերմութեան կարօտ Իւլիանային, կիանքի ճանկերը տւել են 70 տարեկան դառամեալ ծերունի Հիլէին. ճիշտ է այդ, ճանկերը տալիս են Իւլիանային գնովի կ' սէր կ' փաղաքշանք... Բայց գնովի սէրը չէր կարող և չէ տալիս նրան երջանկութիւն: Եւ անա Իւլիանան սոսկումով տեսնում, դիտակցում է, թէ ինչպէս անցնում են իր տարիները, անգոյն, մաայլ, օսորը... Ահա անցնում է նրա քառասուն տարին, իսկ ինքը դեռ կարօտ է սիրոյ, գգւանքի, ջերմութեան... Եւ անա սկսում են նրա սոսկալի տանջանքները. նա թրրպրրտում է այդ ճանկերում, թրպրտում, բայց աղատուել չի կարողանում:

Նոյն ոյժը ընդգծում է Համսունը և III գործ. մէջ:

Նաքօք Բասարը ուզում է ծաղիկներ, մեծ քանակութեամբ. նրան պատասխանում են, որ լսանութիւնները կողպած են և անկա-

րելի է ծաղիկներ գտնել: «Ես ուզում եմ ծաղիկներ, կտարաէք դռները, ոչնչացրէք խոշորդատները և բերէք ծաղիկներ. մինք պէտք է ծաղիկներ ունենանք: Ես վճարում եմ». 5 բոպէից յետոյ անագին քանակութեամբ ծաղիկներ թափում են նրա ոտքերի տակ — «Ես պահանջում եմ, որ երաժշտախումբը նւագի, ոչ թէ այնտեղ, այլ այստեղ. ինձ մօտ, իմ սենեակում»: 5 բոպէից յետոյ երաժշտախումբը, տաղանդաւոր Փրէզրիկսէնի դիկավարութեամբ խոնարհած զլիսով նաքօքի սենեակէն են գալիս նւագելու, նրան գոհացնելու: Ցանկութիւն յայտնւեց նաքօքի մէջ տեսնել Փրէօկէն Նորմանին իր մօտ, իր կողքին և անա կարգադրում է ռեզարկել օտոմօքիլը Փրէօկէն Նորմանին բերելու. 5 բոպէից յետոյ Փրէօկէն Նորմանը նրա կողքին է... և այսպէս անվերջ ընդգծում է այդ սոսկալի ոյժի անսահման լինելը: Համսունը, որ անջբան սիրում է բնութիւնը, արևը, եր-

կինքը, չէր կարող անտարբեր մնալ այն պոռնիկ համայնակին-
ցադի առաջ, որ ստեղծել է շնոր-
հիւ այն պայմաններէ, որոնց մա-
սին արդէն խօսեցինք: Եւ ահա
նա ողբում է այս ցաւը իր հոգու,
իւր գեղեցիկ հոգու բոլոր լարե-
րով: Սակայն դիմենք երկրոր-
դին՝ ճակատագրին:

Համսունի այս պիէսը նոյն այն
շշմեցնող յայտն է, որի մասին
այնպիսի ծաղրածութիւններով
խօսում է երաժիշտ Յրէզրիկսէնը,
որի տանջանքները ուժեղ արա-
գիզմի են համուժ: Մի սոսկալի
քասօ է այս պիէսը, ինչպէս և
ինքը կեանքը: Տէր Ասուած, ինչ
չըկայ նրա մէջ: Երեկայ հոչա-
կաւոր Իւլիանան, այսօր զառա-
մեալ Հիլէի կինը: Երկրի կեղտ
Բլիմէնչէնը—որին այնքան ա-
մուր ուզում է պահել, կեանքի
ճանկերում թրպրտացող Փրու
Հիլէն, անյաջող սիրուց չարու-
թեամբ լիքը, լէյտէնանտ Լիւնու-
մը, հարուստ ծերունի Հիլէն, Ար-
գենտինայից եկած Պէր Բասաը,

պայծառ, սիրունիկ, որպէս Թի-
թեռ, Ֆրէօկէն Նորման, Չայկով-
սկու երեկայ տաղանդաւոր ար-
տայայտիչ՝ այսօր անդարձ փչա-
ցած Յրէզրիկսէնը, որ կաֆէնե-
րում ամբոխին է զարձացնում,
ծիծաղելի և գերեզմանի մարմնա-
ցում Թէօօրը, նեգրը, երաժը-
տութիւն, օձ, ծաղիկներ, սար-
սափ, ատրճանակներ, ուրախու-
թիւն, վիշտ... բոլորը, բոլորը
խառնել են իրար և մի սիրտ
մաշող արագէդիա դրել մեր
առաջ: Ուրախացէք, խմէք, եր-
գէք, սիրէք, միւնոյն է, չէք ա-
զատուիլ կեանքի ճանկերից, նա
այստեղ է, ձեզ մօտ: Թէկուզ Ար-
գենտինայից, միւնոյն է, նա
կախած է ձեր գլխին և ազատ-
ւել նրանից ոչ ոք չի կարող:

Համաշխարհային, համամարդ-
կային տրագեդիան է ծաւալոււմ
մեր առաջ Համսունի այս պիէ-
սով, որը ուրախութեան, սար-
սափի և տանջանքի մի հսկայա-
կան սիմֆօնիա է:

15

[Faint, mirrored text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

Թիֆլիս, Տղարան «ՀԵՐՄԷՍ»

1911

«Ազգային գրադարան»

NL0174112